Stipe Grgas, University of Zagreb, Croatia

Tijelo u romanu Richarda Powersa Gain

„i u metaforičkom i u praktičnom smislu vremensko je obzorje tijela, njegovi funkcionalni imperativi, njegova nesavršena imitacija ideala ono što potiče čovjeka na emocije, veze, na kajanje; naša je zajednička sudbina da moramo ići tamo kamo nas nosi tijelo.“

Rita Charon i Maura Spiegel

Ljudsko tijelo, da odmah na početku omeđim predmet kojim ću se baviti, koliko god sudbinski tako i samorazumljivo važno, kao da je marginalizirano u teorijskim raspravama. Razlozi za to su mnogostruki i u ovom ću se radu nekih izravno dotaći dok ću na druge posredno uputiti. Čini mi se da je možda ključni razlog zanemarivanja tijela u različitim disciplinama upravo njegova prividna samorazumljivost pa se mozganje o njemu činilo nepotrebnim. Međutim niz indikacija, među koje valja ubrojiti i odabir teme koja je motivirala ovaj članak, pokazuju da je pretpostavka kako je pitanje tijela „riješeno“, citirajući Donn Weltona iz uvoda zborniku posvećenu tijelu, preuranjena i neodrživa. Welton ondje piše:

Descartesovo pozicioniranje tijela bilo je u toj mjeri učinkovito da je u sljedeća tri stoljeća ono postalo neproblematična stavka u nastojanju razumijevanja odnosa um-tijelo. Međutim tijelo je upravo ono što mislioci u ovom zborniku žele propitati. Svatko će od njih uputiti izazov obradi tijela u razdoblju moderne filozofije, a potom u nastavku te obrade u analitičkoj filozofiji s argumentacijom da ona onemogućuje razumijevanje otjelovljenja – korporalnosti shvaćene kao ljudske djelatnosti u i po svijetu – pa, posljedično tome, i ljudskog uma, našeg intencionalnog spoznavanja svijeta. Umjesto normalne procedure koja nastoji definirati što se podrazumijeva a što ne pod umom, a potom pita kako je um spojen s tijelom, ova antologija rabi obrnut pristup tako što preispituje što to znači tijelo da bi se potom time koristila kao ključem odgonetke pojma uma, a zatim i samog pojma osobnosti. (3)[1]

Sukladno toj ocjeni učinaka kartezijanskog dualizma urednici tematskog broja časopisa Literature and Medicine na početku svojega uvoda pišu sljedeće: „Kad-tad ćemo shvatiti kakvu je kritičnu

leziju u ljudskoj svijesti počinio René Descartes. Odvajanje tijela od jastva prekrilo je jedno primarno vrelo znanja o pojedincima, o zemaljskim događajima i o takozvanom ljudskom stanju“ (Charon i Spiegel 1).

Teorijska misao, misleći subjekt i objekt iznad starih pojmova, ponovno je prigrlila tijelo skupa s prostorom…

Ta dva primjera ilustriraju povratak tijela u teorijsku misao. U hrvatskom kontekstu indikativno je za taj povratak činjenica da je tijelo jedna od natuknica koju je Vladimir Biti inkorporirao u drugo izdanje svojega Pojmovnika suvremene književne i kulturne teorije (2000), registrirajući tako, kao što u predgovoru tom izdanju piše, sve veće zanimanje za taj pojam u „novome stanju teorije“ (VII). Pokušati ovdje rekapitulirati teorijsku kompleksnost kojom se Biti koristi u prikazu pojma tijela ili dati pregled razgranatosti upotrebe tijela u istraživanjima koja su u međuvremenu nastala samo bi opteretilo ovaj uvod u našu problematiku. Ukazujem na njih kako bih tek dao naslutiti teorijsku kompleksnost koju možda zanemarujemo laćajući se naizgled samorazumljive teme. Ipak ću se kratko zadržati na „izranjanju“ tijela u takozvanom „obratu ka prostoru“, geografskoj intervenciji u interdisciplinarnom dijalogu, kako bih i ovom prigodom pokazao korisnost i pronicavost te istraživačke paradigme.

Kao što je već uvriježena praksa, započinjem pozivanjem na Henrija Lefebvrea i knjigu The Production of Space, koju svi zagovaratelji prostora navode kao neizostavno štivo. Ondje čitamo sljedeće:

Zapadnjačka je filozofija izdala tijelo; aktivno je sudjelovala u veliku procesu metaforizacije koje se okanilo tijela; ona je i porekla tijelo. Živuće tijelo, budući istodobno i „subjekt“ i „objekt“, ne podnosi takvu pojmovnu podjelu, a ni posljedicu po kojoj filozofijski pojmovi potpadaju pod kategoriju znakovlja ne-tijela. Pod vladavinom kralja Logosa, vladavinom istinskog prostora, ono mentalno se odvojilo od onog društvenog kao što se podvojilo ono neposredno doživljeno i ono pojmljeno, kao što se odvojio subjekt od objekta. Neprestance su poduzimani novi napori da se ono izvanjsko svede na ono unutarnje ili ono društveno na ono mentalno putem jedne ili neke druge ingeniozne tipologije. (407)

U nastavku Lefebvre anticipira preokret i nudi ocjenu koja se, prosuđujući na temelju sve većeg zanimanja za tijelo, pokazala proročanskom: „Danas tijelo sebe ustanovljuje na čvrst način, kao osnovica i temelj, iznad filozofije, iznad diskursa i iznad teorije diskursa. Teorijska misao, misleći subjekt i objekt iznad starih pojmova, ponovno je prigrlila tijelo skupa s prostorom, u prostoru i kao generator (ili proizvođač) prostora“ (407). Prosudba da se tijelo ponovno „prigrlilo“ s prostorom razvidna je diljem diskursa koji nastaju unutar obrata k prostoru.

Unutar same geografije, posebice unutar humane ili kulturne geografije, tijelo je postalo jednom od žarišnih mjesta istraživanja. Primjerice, u nedavnom prevedenom zborniku ključnih pojmova kulturne geografije nalazimo natuknicu o tijelu u kojoj Robyn Longhurst piše da je ono „površina društvenoga i kulturnog upisivanja; ono je stanište subjektivnosti, mjesto je užitka i boli; javno je i privatno; ima propusnu među kroz koju prolaze tekuće i krute tvari; materijalno je, diskurzivno i fizičko“ (129-30).

Dapače, mogli bismo ustvrditi da intenzitet kojim je tijelo inkorporirano u različite diskurse i najrazličitije uporabe kojima je u njima podvrgnuto dovelo do toga da se ono često uzima kao puka metafora, uslijed čega dolazi do pražnjenja njegove materijalnosti. Na to upozorava Ben Anderson upućujući na sve učestalije pozive unutar geografije za „rematerijalizacijom“ različitih grana humane geografije među kojima su i oni koji „sazivlju materijalnost oko prostornosti življenog tijela, prakse, dodira, emocije i afekta“ (318). Metodološka ograda kojom sam započeo ovaj osvrt, to jest moje početno ograđivanje, gdje sam obznanio da je moj predmet ljudsko tijelo kao i usredotočenost na tu dimenziju romana Richarda Powersa u analizi koja slijedi, mogla bi se shvatiti kao odgovor na taj poziv.

2.

Intervju koji je Richard Powers dao u povodu izlaska romana Gain (Dobit) (1998) otkriva ono što ga je ponukalo na pisanje:

Nastao je iz dva izvora. Osobna je priča nastala iz smrti od raka pet meni bliskih osoba i vrlo lokalnog osjećaja da živimo usred epidemije koju smo sami izazvali. Ono drugo je ponešto apstraktnija stvar. Želio bih svaki put kada se javljam kao pisac da ono što jesam i ono što činim

nanovo izumim. Osvrćući se na svoje prethodne knjige, prepoznajem mnoštvo tema – fotografiju, genetiku, glazbu, pedijatriju, umjetnu inteligenciju – no iza tih predmeta vrebala je neka nazočnost koju nisam uvažavao ni priznao na izravan način. To je bio nosorog za stolom o kojemu nitko nije govorio – a to je biznis, to su tržišta, to je inkorporacija. Što sam više o tome razmišljao manje me je zadovoljavao književni pristup tržištu i proizvodnji. O tim temama postoje krasne knjige ali one se smatraju nekom vrstom podvrste književnosti dok je riječ, u stvari, o zbiljskom središtu egzistencije društvenog bića. To ukazuje na činjenicu da je na djelu određena mjera izbjegavanja. Činilo mi se vrijednim pokušati spojiti ta dva izvora u knjigu koja zbiljski pita: „Gdje smo i zašto smo i kako smo dospjeli ovdje?“ (Miller)

U radu „Nosorog kapitala Richarda Powersa u osamdesetima“ (Grgas 2009) opisao sam jednu vremensku dionicu Powersove sage o kapitalu dok ću ovdje pokazati relevantnost „osobne priče“ za problematiku tijela i nju također pozicionirati u „egzistenciju društvenog bića“. Cilj mi je pokazati kako priča o bolesti u središte stavlja tijelo. Na samom početku navest ću pasus iz romana gdje se i pojavljuje metafora nosoroga kao one nazočnosti čije „izbjegavanje“ Powersov tekst dovodi na vidjelo: „Ona trpi usputne napasti prijatelja i poznanika, ljudi koji ne bi nikada svratili da nije bolesna ali koji odbijaju izreći onu riječ kada dolaze u posjet. Okupe se da bi ignorirali nosoroga za stolom“ (135). Držimo li na umu tu zadnju sintagmu, uviđamo kako Powers u intervjuu, upozoravajući na važnost ali i paradoksalnu skrivenost korporacije u američkom društvu, izvlači metaforu kojom se prethodno koristio u romanu govoreći o bolesti i tijelu.

Već na prvim stranicama romana priča Laure Rowen Bodey, za koju u tom trenutku ne znamo kakva je zdravstvenog stanja, uvodi teme smrti, sahrana i bolesti (13-18). Međutim u tom trenutku priče to su stvari koje se događaju drugome. Tako se ona prisjeća djetinjastih misli koje će se, nakon onoga što će sama doživjeti, doimati naivno tragičnim: „Sprovodi su za moju majku. Ja ništa od toga neću trebati učiniti. Pogledaj dječju paralizu. Pogledaj velike boginje. Bolest je samo preostatak iz vremena kada smo krivo živjeli. Sve je to samo jedna strašna pogreška. Moji roditelji i njihovi prijatelji: zadnji naraštaj koji će morati umrijeti“ (13). Nakon nekoliko stranica nailazimo na odlomak koji referira na tu obećanu, zdravljem ispunjenu budućnost, ali koji istodobno upisuje otrežnjujuću razliku:

Kada je imala dvanaest godina, znanost je svladala sve bolesti. Pogledaj sada kako stvari stoje. Pa i trošak najsitnije nezgode: pet dana u bolnici – ona čudna stvar s Timovim zglobovima koju nisu nikada dijagnosticirali – mogli su je posve očerupati da nije imala novčano pokriće za hitne slučajeve grupe Sljedeći Milenij. Kako mogu živjeti oni s druge strane pruge? Jednostavan odlazak zubaru mora ih uništiti. Još nije platila zadnji odlazak zubaru svoje djece. (27)

Prvu indiciju da gornja razmatranja o bolesti i zdravstvenom sustavu, koji iz današnje perspektive pokazuju Powersovu anticipativnu pronicljivost, nisu neobvezatni komentari, nego indikatori smjera u kojemu će se razvijati Laurina osobna priča nalazim u usputnoj opasci: „Možda bi trebala razmisliti o lijeku“ (30). U tom se trenutku reminiscencije o nedaćama drugih i obećanja o zdravlju i njihova iznevjere poosobljuju u egzistencijalnu zebnju i osjećaj ugroženosti.

Ono što potom čitamo jest dijagnoza raka jajnika, razni pokušaji liječenja, pogoršanje stanja i tragičan ishod borbe protiv zloćudne bolesti. Narativni niz koji pripovijeda uspon korporacije Clare i ova osobna priča ukrštavaju se onoga trenutka kada se prvi put spominje mogućnost da su okolni pogoni korporacije izbacili kemikalije koje uzrokuju rak (139). Ako je pri prvom spomenu ta mogućnost još hipotetična, ona postaje sve izvjesnijom u razgovoru koji Laura vodi s Janineom, koja je izgubila muža, bivšeg zaposlenika korporacije: „'Čuj, znaš što ja mislim?' reče Janine prekapajući torbicu. 'Ja mislim da ga ima u zraku i u vodi a sada i u zemlji. Širi se u hrani. Svake godine malo više. Nije nužno da radiš kod njih. Oni će doći k tebi. Nije nužno ni da stanuješ u gradu'“ (190). Nakon dijagnoze Laura zamjećuje stvari oko sebe za koje sada zna da joj mogu nauditi. Ona je razdrta između obveza koje ima prema svojoj obitelji i društvu i sve slabašnijeg tijela zahvaćenog degenerativnim promjenama. Naprosto kazano, ono što je ranije bilo podrazumijevani oslonac njezine egzistencije, tijelo kao nešto što se kada funkcionira ne vidi, sada dospijeva u središte i izaziva poremećaj pa i prestanak prijašnjih aktivnosti.

Kao potkrepu tog uvida navest ću nekoliko instanci gdje njezina bolest uzrokuje sve jači osjet inertne materijalnosti tijela. Od mnogih, često mučnih, opisa liječenja navodim dva: „Legne, iznutra joj zapljuskuje. Cisplatin može oštetiti bubreg pa se zadnjih dvanaest sati nagutala toliko vode tako da se sada osjeća kao akvarij u koji može stati dvadeset litara“ (110-11). Prva rečenica u kojoj će čitatelj prepoznati bačvastu posudu kao temelj metafore i druga koja nudi izravnu prispodobu predočuju ugroženo tijelo kao tvar koja se izmigoljila nadzoru i željama, koja je sada nadmoćna

svemu ostalome od čega je sazdano ljudsko biće. Drugi navod bremenit je kulturološkim rezonancama: „njezino je tijelo postalo mala Nagasaki. Njezino je tijelo polje opekotina drugoga stupnja. Ne može oprati zube a da joj ne treba transfuzija. Spava na kauču u primaćoj sobi, uspon stepenicama nemoguć“ (243-44).

Mogući prigovor da ta dva primjera više govore o bolesti nego o tijelu kao takvu otklonit ću jednim zapažanjem u romanu koje još izravnije upućuje na uzročno-posljedični odnos uslijed kojega upravo bolest, dakle stanje disfunkcije, uprisutnjuje tijelo. Riječ je o zajedljivoj opasci kojom Laura komentira stih iz Whitmanova pjesništva:

Da jesam Ja sam znao da je od mojega tijela, i ono što sam trebao biti Ja sam znao da je trebalo biti od mojega tijela. Njegova učiteljica nije nikako mogla znati što pjesma znači. Nije mogla ukoliko njegova učiteljica nije već bolesna. Osim ako ona također već nema onaj pogled iz visine. Njezin vlastiti tumor. (89)

Odnos bolesti i sve snažnijeg opažaja i osjeta nepodatnog tijela, odnos koji se može uopćiti kao temeljna dinamika kojom Powers uprizoruje tu tematiku u romanu, u toj je kritičnoj primjedbi na račun estetizacije tijela eksplicitan.

Zapažanja o smještenosti tijela unutar određenog društveno-gospodarskog sustava, opis ugroze tijela u procesu inkorporacije, i njegova rastuća vidljivost u trenutku biološkog poremećaja – tri teme koje sam izdvojio iz romana Gain – intrigiraju mogućnostima dodatne eksplikacije. U zaključku ću rečene teme, sada poredane obrnutim redoslijedom, postaviti u širi teorijsko-identitetski okvir.

3.

Opis tijeka Laurine bolesti u Powersovu romanu, od dijagnoze do tragična kraja, popraćen je izranjanjem tijela i prepoznavanjem njegove težine, izazova koji on upućuje rutinskom doživljaju svijeta. Općeljudsko iskustvo, bilo da je riječ o vlastitoj sudbini ili o doživljaju egzistencije bližnjega, potvrđuje autentičnost Powersovih uvida. Jednostavno kazano, u trenutku disfunkcije tijelo nam se nadaje kao predmet brige koja nagriza hijerarhiju uobičajenih prioriteta i vrijednosti. Ono se, ovisno o akutnosti disfunkcije, opire našim željama i zazivanjima, našim naporima da ga izliječimo.

Rezistentna tvarnost tijela dolazi u središte naše pozornosti upravo u trenutku kada ono više ne funkcionira na samorazumljiv način. Na egzistencijalnoj razini to su činjenice pred kojima kopne dostupni nam modaliteti razumijevanja, to je ona konkretnost pred kojom svakojake apstrakcije postaju izlišnima. Međutim uzmemo li u obzir nezaježljivost teorije, neće li to biti preuranjena prosudba?

Naime, izranjanje tijela u trenutku kada je zahvaćeno bolešću, kao što je opisano kod Richarda Powersa, može se sagledati u kontekstu onoga što Bill Brown imenuje „teorijom stvari". Iz uvoda tematskog broja časopisa Critical Inquiry navodim pasus koji je relevantan ovoj problematici:

To su zgode izvan scene fenomenološke pozornosti koje te ipak poučavaju da si „zahvaćen stvarima" i da je „tijelo stvar među stvarima." ... Dok cirkuliraju našim životima, mi gledamo kroz objekte (da vidimo što oni otkrivaju o povijesti, društvu, prirodi ili kulturi – ponad svega, što to oni otkrivaju o nama), ali mi samo letimično opažamo stvari. Gledamo kroz objekte jer postoje kodovi kojima ih naša interpretativna pozornost čini ispunjenim značenjem, jer postoji diskurs objektivnosti koji nam omogućuje da ih rabimo kao činjenice. Nasuprot tome neka stvar jedva da može funkcionirati kao prozor. Mi se započinjemo sučeljavati s tvarnošću objekata kada oni više ne funkcioniraju za nas: kada se pokvari brusilica, kada vozilo stane, kada se uprlja prozor, kada je njihov protok unutar krugova proizvodnje i raspodjele, potrošnje i izloga, zaustavljen bez obzira u kojoj mjeri to trenutno bilo. (4)

Iako u ovom pasusu Brown nije posve usredotočen na pitanje tijela, evidentno je da se njegova zapažanja mogu u potpunosti primijeniti na ono što postepeno dolazi na vidjelo u Powersovu romanu. Naime, koristeći se njegovim uvidima, to otkrivanje ali i samo egzistencijalno iskustvo tijela uzrokovani su uništenjem uvriježenih interpretativnih kodova i doživljajem tijela kao stvari koja prestaje funkcionirati. Upućujem na taj zapis kako bih ukazao kako teorija problematizira ali pomaže promisliti iskustva i teme za koje bismo na prvi pogled mogli ustvrditi da su na granici na kojoj misao postaje izlišnom.

Disfunkcija tijela kod Powersa ne indicira samo tu teorijsku problematiku, nego se u romanu ona prikazuje unutar konkretnih prostorno-vremenskih koordinata.

Unutar njih Powers pripovijeda o učincima moći i širenja korporacije. Dapače, strukturalno govoreći, dok priča o korporaciji predočava ekspanzionistički razvoj (prvo kontinentalni, potom imperijalni), dotle priča o oboljeloj ženi pripovijeda kontrakciju, poosobljenje i naposljetku nestanak. Jeffrey Williams je na istom tragu kada zamjećuje paralelnost dvaju zapleta u romanu: „Sagledani kao drama, dva zapleta idu oprečnim putanjama, gdje zaplet o tvrtki Clare pripovijeda živahan i zabavan uzlet, a Laurin zaplet tragičan i dirljiv pad. Drukčije kazano, zapleti su simfonijski, izvješćujući o usponu i recesiji jednog pokreta koji popušta pred rastućom rezonancom alternativnog pokreta.“ Disonantnost tih dvaju narativnih nizova jezgreno je načelo organizacije teksta i omogućuje Powersu progovoriti o destruktivnim posljedicama američkog korporativnog sustava.

Međutim pored priče o Laurinu ugroženu tijelu, Powersov roman, u dionicama posvećenima rastu korporacije, predočava kako je tijelo društveno konstruirano radom u njezinim pogonima i kako je povijest njezina uspona popraćena „novim proizvodnim praksama unutar kojih se djelatna tijela smještaju u nove, različite i veće opasnosti i stresne situacije“ (Lowe 17). Povijest tih „djelatnih tijela“ upisana je u Powersov roman i ponudila bi dokazni materijal za neke tvrdnje koje Donald Lowe iznosi u svojemu istraživanju tijela u kasnom kapitalizmu. Ovdje ću navesti jedno njegovo zapažanje koje mi nalikuje onom uvidu u rezistentnu tvarnost tijela u trenutku disfunkcije:

Budući da se sve ostalo destabiliziralo, tijelo izranja kao jedino, preostalo drugo u monološkom ustroju kasnokapitalističke akumulacije. Akumulacija kapitala i tijelo tvore novu binarnu opreku: tijelo funkcionira kao ono drugo kasnokapitalističkom razvoju. U tom trenutku zadovoljenje tjelesnih potreba predstavlja sredstvo pomoću kojega se ostvaruje cilj kasnokapitalističke akumulacije; tjelesne potrebe se mijenjaju zarad akumulacije kapitala. Beskrajno traganje za novim sredstvima akumulacije kapitala unutar razvoja kasnog kapitalizma kao posljedicu će imati daljnje izrabljivanje tjelesnih potreba. (174)

Odabirom tvrtke koja proizvodi kozmetičke preparate Powers na vrlo reljefan način predočava tu binarnu opoziciju, no istodobno, radikalizirajući učinke korporativnog promicanja kulta tijela, on nam otvara mogućnost sagledavanja paradoksa u načinu kako američka kultura doživljava tijelo.

Naime, unatoč činjenici da je tijelo, kao onaj biološki stratum ljudskog života, transkulturalna, općeljudska kategorija smatram da njegovo mjesto i načini kako se društva s njime „nose“ pokazuju stanovite razlike. Pojednostavljujući i zanemarujući razlike koje su endemične tako kompleksnu identitetu kao što su Sjedinjene Američke Države, mišljenja sam da je u američkoj kulturi postojao, ali da je i danas na snazi stanovit zazor prema tjelesnosti. To se može potvrditi u onoj distanci koja je uvijek prisutna u načinu komuniciranja, u izbjegavanju dodira ili, primjerice, u obliku kupaćih kostima koji su u odnosu na Europu uvijek nekako sramežljivo konzervativna. Mislim da se u sklopu tog zazora može razumjeti opaska Bernard-Henria Lévya kojom sumira iskustvo posjeta klubu s obnaženim plesačima u Las Vegasu: „Tijelo lišeno puti. Čedna lascivnost. Jad Erosa u zemlji Puritanaca“ (109). U kojoj je mjeri to posljedica protestantskih ishodišta i kako se taj odnos prema tjelesnosti promijenio kao dio mijena u općeljudskom odnošenju prema tijelu ali i, specifičnih, američkih okolnosti kao što je, primjerice, uključenje crnačkih tradicija u popularnu kulturu iziskivalo bi podrobniju povijesnu rekonstrukciju.

Međutim možda je taj zazor moguće čitati na jedan drugi način. Snalažljivost i umješnost, sposobnost da se prevladaju poteškoće, osobine koje pripadaju američkom etosu, ne mogu rezistentnu tvarnost tijela inkorporirati u svoje paradigme. Ono što usporava mobilnost i pokretljivost naprosto treba otkloniti iz razmatranja. Rezistentna tvarnost tijela je anatema tim paradigmama. Za njih kulturalni narativ ne nalazi mjesta, on ga izostavlja. Oglašavanje bolećivosti tijela, njegove ranjivosti iziskuje nove priče jer su postojeće njegovim uprisutnjenjem stavljene u pitanje. Uvažavajući ine razloge zašto je sadašnja rasprava u SAD o zdravstvenom osiguranju u žiži ostrašćenih prijepora i dilema, nudim hipotezu da se njezin značaj može djelomično prepisati načinu kako je tijelo enkodirano u američki kulturni identitet. Zaključit ću s događajem i tijelom koji su u trenutku pisanja u žarištu pozornosti američke javnosti. Na umu imam izbor Scotta Browna u državi Massachusetts, događaj koji po nekim komentatorima može ugroziti Obamin plan za uvođenjem zdravstvenog osiguranja u SAD. Čitajući izvješća o toj izbornoj pobjedi, upala mi je u oči činjenica da toga konzervativnog političara, koji se ranije dao slikati gol, novinari predstavljaju kao osobu koja u pet sati ujutro skače u hladna jezera kao dio treninga za triatlon. Slavljenje funkcionalnog tijela, njegova stilizacija ili pak idealizacija, u trenutku kada se otvara rasprava o, koristeći se terminologijom koju možemo iščitati iz gornjeg teorijskog pasusa, tvarnosti američkog

političkog tijela i kada se mora odlučiti o mjerama koje bi skrbile o ugroženom tijelu indiciraju paradoks koji nije samo svojstven dotičnoj problematici. Ono što želim ponuditi kao zaključak jest da se i na tom primjeru može vidjeti ustrajna moć preživjelih obrazaca samoprikazivanja. Pitanje u kojoj mjeri su Sjedinjene Američke Države uspjele uopćiti, nametnuti kao dominantnu normu, svoju partikularnu priču drugima i na taj način kamuflirati cijenu koje ljudska tijela diljem svijeta plaćaju korporativnim interesima, može ovdje biti samo postavljeno kao izazov komparativnim izučavanjima kultura i društava.

Bibliografija

Anderson, Ben. „On Geography and Materiality.“ Environment and Planning A 41 (2009): 318-335.

Longhurst, Robyn. „Tijelo.“ Kulturna geografija: Kritički rječnik ključnih pojmova. Ed. David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley and Neil Washbourne. Zagreb: Disput, 2008.

Biti, Vladimir. Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije. Zagreb: Matica Hrvatska, 2000.

Brown, Bill. „Thing Theory.“ Critical Inquiry 28.1 (2001): 1-23.

Charon, Rita, and Maura Spiegel. „Discursive Bodies, Embodied Text.“ Literature and Medicine. 29/10/2009. http://muse.jhu.edu/journals/literature_and medicine/v022/22.2spiegel.html>

Grgas, Stipe. „Nosorog kapitala Richarda Powersa u osamdesetima.“ Književna smotra, Year XLI, No. 152 (2009): 5-12.

Lefebvre, Henri. The Production of Space. Oxford, UK and Cambridge, MA: Blackwell, 1991.

Lévy, Bernard-Henri. American Vertigo: Traveling America in the Footsteps of Tocqueville. New York: Random House, 2007.

Lowe, Donald M. The Body in Late-Capitalist USA. Durham and London: Duke UP, 1995.

Miller, Laura. „Richard Powers.“ Salon.com, 1998. 13/11/2009. http://www.salon.com/books/int/1998/07/cov_si_23inta.html>

Powers, Richard. Gain. New York: Picador, 1998.

Welton, Donn. The Body. Oxford, UK and Cambridge, MA: Blackwell, 1999.

Williams, Jeffrey. „The Issue of Corporations: Richard Powers' Gain.“ Cultural Logic: An Electronic Journal of Marxist Theory and Practice 2.2 (1999) 25/12/2009. http://clogic.eserver.org/2-2/Williamsrev.html>

[1] Sve navode iz tekstova koji zasada nisu prevedeni na hrvatski za potrebe rada s engleskog jezika na hrvatski preveo je S. Grgas.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License